

Nečas, Ctibor

Bohusoudovští Romové (1784-1945)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2000, vol. 49, iss. C47, pp. [211]-222

ISBN 80-210-2599-9

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102656>

Access Date: 30. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

CTIBOR NEČAS

BOHUSODOVŠTÍ ROMOVÉ (1784–1945)

Roku 1778 Marie Terezie zakázala vystavovat cestovní pasy Romům, kteří se vydávali za znalce koní, podomní obchodníky nebo kořenáře. Pokud tito údajní podvodníci takové doklady už vlastnili, musely jim být odebírány a jejich držitelé měli být podle císařského nařízení zatčeni a potrestáni. Reskript nebyl zaměřen proti řemeslnickému či obchodnickému kočování, nýbrž proti potulce a s ní obvykle spojené škodlivé činnosti.¹

Soupisy moravskoslezského gubernia z této doby evidovaly v zemi, zvláště pak v obvodech hradištského a brněnského kraje, relativně značný počet romské populace, jejíž převážná část měla nanejvýš přechodná zimoviště, po většinu roku se volně pohybovala a způsobem svého života vnášela neklid do stávajícího společenského organismu.

Obchodní ředitel komorních statků A. V. Kaschnitz z Weinbergu vypracoval proto roku 1784 návrh na rozmístění potulných Romů na půdě tzv. náboženského fondu, zřízeného za probíhajících tehdy konfiskací majetku zrušených řeholí. Na základě tohoto návrhu nařídil pak Josef II. usazovat určené romské rodiny v několika středomoravských a západomoravských vesnicích.²

Do této vybrané skupiny patřil mj. Bohusoudov (dříve Vosoudov nebo Osoudov, něm. Etmannsdorf), který je dnes částí Knínic na okr. Jihlava. Prameny zmiňují vesnici už roku 1371. Po půldruhém století však zpusťla a k její obnově došlo teprve v souvislosti s parcelací tamního dvora.³

Bohusoudovský dvůr patřil jezuitům (nejdříve jejich koleji v Jihlavě, později v Telči) a po zrušení řádu připadl zmíněnému náboženskému fondu, kde byl

¹ H a n z a l, J.: *Romové tolerovaní na Moravě v letech 1698–1784*. ČMM 114, 1995, s. 25–47.

² N e č a s, C.: *Výsledky josefinského pokusu o usazení moravských Romů*. In: *Nový Mars Moravicus aneb Sborník příspěvků, jež věnovali Prof. Dr. J. Váلكovi jeho žáci a přátelé k sedmdesátinám*. Brno 1999, s. 385–391.

³ H o s á k, L., Š r á m e k, J.: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku*. 2. Praha 1980, s. 199.

rozdělen na několik parcel. Dvě z nich, které zůstávaly volné, byly osazeny rodinami Martina a Jiřího, patřícími k potulným romským skupinám Malíků a Daňhelů. Romové prý vydrželi pod střechem jen první zimu a po jejím přečkání je kočovně provozované řemeslo a služby vylákaly na cesty, kde setrvali až do hlubokého podzimu. Zatímco Daňhelům se přitom podařilo nadobro zmizet, Malíkové se do Bohusoudova vracívali, i když to bývalo namnoze jen postrkem. Příkladná jim obydlí s polnostmi zůstávala však prázdná a zanedbaná, až byla nakonec usedlost č. 5 přidělena jinému držiteli, kdežto druhá usedlost č. 6 připadla zpět vrchnosti, jíž se po vydražení panství stal hr. Josef Wallis.⁴

Zvláštní statistická šetření, pořádaná čas od času nejvyššími zemskými úřady, poskytují nesouvislý chronologický přehled o počtu, jménech a někdy také o příbuzenských vztazích, zdrojích obživy a jiných charakteristikách. Z toho lze odvozovat základní údaje o počátku a tempu usazovacích a asimilačních procesů romské komunity, které se v Bohusoudově odehrávaly od konce 18. do začátku 20. stol.⁵

1784 v Bohusoudově byli usazeni dva romští kováři, při čemž čítala Martínova rodina tři muže a čtyři ženy a rodina Jiřího dva muže a dvě ženy; bez evidovaných dětí se dohromady jednalo o 11 osob.

1823 na obecním katastru se nacházela rodina Pavla Malíka, v níž byli také Pavlovi sourozenci a další příbuzní; ze všech 21 příslušníků této vícegenerační rodiny odvozovala menší polovina pobyt v obci od roku 1784.

1844 v Bohusoudově úřady trpěly celkem 36 Romů, z nichž tam 24 domovsky příslušelo, zatímco 12 mělo domovskou příslušnost spornou; dospělí byli přidržováni k ruční práci a děti k návštěvě školy.

1876 v obci se zdržovalo celkem 61 Romů s příjmením Malík a rovněž Ištván; muži se věnovali koňskému handlířství, obchodu s řemeny a také nádenické práci, některé ženy byly švadlenami.

1894 do Bohusoudova náleželo podle četnických relací dohromady 62 Romů (z toho 49 s příjmením Malík a 13 s příjmením Ištván), mezi nimiž bylo 43 dospělých a 19 dětí; dospělí žili převážně v konkubinátech, neboť pouze čtyři z nich uzavřeli legální manželství; dva muži provozovali kovářství, ostatní neměli prokazatelné zdroje obživy a byli odkázáni na příživnictví.

1901 obecní představenstvo v Knínicích, pod jehož pravomoc Bohusoudov náležel, vykazovalo 67 meškajících tam Romů; neuznávalo jim však jejich domovské právo; šlo o tři muže, 16 žen, 12 mladistvých a 36 dětí, ze kterých 5 hochů a 8 dívek chodilo nepravidelně do slatinské školy; komunita mezi sebou mluvila romsky a její příslušníci se živili žebrotou a krádežemi; starosta proto navrhoval umístit dospělé do donucovacích pracoven a odebrat jim jejich děti, „aby si nezvykly cikánskému životu“.

Z uvedeného přehledu vyplývá, že Romů v Bohusoudově postupně přibývalo a tradiční jejich profese, mezi něž patřovalo kovářství či koňské handlířství, na-

⁴ T i r a y , J.: *Dačický okres. Vlastivěda moravská*. 4. Brno 1925, s. 147–148.

⁵ MZA Brno, B 14 st., kart. 4651 a 4653, B 14 ml., kart. 7905 a 7908 a A 18, kart. 21.

hrazovala jiná obchodní činnost, případně sezónní a příležitostné práce a služby. Mezi přídatnými zdroji obživy zaujímal stále své místo parazitismus, vázaný na žebrotu nebo polní a lesní pych.

S rozrodem původních Malíků a nově přibylých Ištvánů a změnami v jejich zaopatření doznával tzv. cikánský způsob života a byl vystřídáván přechodem k trvalejšímu usazování. Polokočovníci rozbíjeli své tábory na různých místech v okolních lesích, usedlíci si naopak začali sroubit na nízkých podezdívkách chatrče z dřevěných trámů a desek, pokrytých větvemi a stromovou kůrou. Z těchto svých nuzných příbytků byli jejich obyvatelé roku 1891 vyhnáni, když Josef Malík spolu s Antonínem a Antonií Ištvánovými kradli dříví a byli obviněni z poškození lesního porostu. Po tomto incidentu vykázalo obecní představenstvo Romům místo k jejich trvalému usazení, které se nacházelo na obecním pastvisku, asi 200 m východně od Bohusoudova.⁶

Nově určený Lagerplatz se měnil z dočasného tábořiště v trvalé bydliště a z chatrčí se postupně stávaly domky, v jejichž stavebním materiálu bylo dřevo nahrazováno nepálenými cihlami. Počet příbytků, které zprvu neměly popisná čísla a byly ve sčítacích operátech označeny termínem boudy, stejně jako množství a struktura jejich obyvatel se vyvíjely způsobem, který naznačují údaje připojené tabulky:⁷

1. Romská osada v Bohusoudově podle oficiálních cenzů

Rok	Počet		Počet a složení obyvatel		
	příbytků	celkem	mužů	žen	dětí
1890	2	38	15	19	4
1900	3	34	8	21	5
1910	3	38	18	17	3
1921	9	50	17	21	12
1930	12	88	23	35	30

Proti dříve uvedeným zvláštním statistickým šetřením, evidujícím přítomnou i nepřítomnou romskou populaci, podchycovala úřední sčítání lidu pouze Romy, kteří se k určitému datu vyskytovali v Bohusoudově, nikoliv však ostatní obyvatelé, roztroušené tou dobou po světě, odpykávající tresty ve vězeních a internace v donucovacích pracovnách, vykonávající vojenskou službu ap.

V daném regionu byla romská osada výjimkou, která neměla široko daleko obdoby. Po obou stranách zemské hranice Romové teprve začínali přecházet k usedlému životu a to ještě jen v několika málo obcích.⁸

⁶ SOkA Jindřichův Hradec, pobočka Dačice, OÚ Dačice, sign J, složky Popis cikánů v kydlických lesích a Potírání neplech cikánů.

⁷ *Ibidem*, Sčítání lidu.

⁸ Srov. např. C a k l, J.: *Strážtežští cikáni*. Vlastivědný sborník českého jihovýchodu 5, 1926–1927, s. 142–144 a 157–159, F r ö l i c h, R.: *Zápis Tomáše cigána z Radíkova*. Záhorská kronika 1935–1936, s. 27–26 a S i m o n i d e s, B.: *O cikánech na jamen-*

S přibývajícím věkem 20. stol. a zvláště pak v meziválečném období se začala romská komunita v Bohusoudově zvolna přizpůsobovat okolní vesnické populaci, jak o tom svědčí řada ukazatelů z jejího ekonomického, sociálního i kulturního života. Dříve než mohl tento proces vydat kladné plody, došlo však za nacistické okupace k jeho násilnému přerování.

Rodina Malíkova měla živnostenské oprávnění k domácí výrobě bačkor: svršky zhotovovala ze starého sukna, podešve z vyřazených pneumatik. S hotovými výrobky pak objížděla místní trhy a poutě. Zvlášť aktivní člen této rodiny, Josef Malík, vypomáhal také v okolních hrnčířských dílnách, odebíral tam se slevou kameninové nádobí a to se pak stávalo doplňujícím sortimentem jeho obchodů.

V místě bydliště obyvatelé osady obyčejně nádeničili ve wallisovských leších. Indolog Vincenc Lesný, pocházející z nedalekých Komárovic a dojíždějící mezi romské rodiny za účelem svých filologických výzkumů, popsal takovou práci slovy: „Když se vosoudovský cikán ožení, živí se buď obchodem, nebo dobývá pařezů a dělá dříví v zimě v létě. Přijímá práci dřevorubeckou až i tři nebo čtyři hodiny daleko. Než práci započne, nastrojí se někdy a jde si práci obhlédnout.“⁹ Muži vypomáhali sezónně také v okolních panských dvorech v Červeném Hrádku, Budči, Budiškovcích a ve Zdenkově, nebo upravovali lesní cesty a pracovali rovněž na stavbě a údržbě železnice Telč – Slavonice – Waidhofen.

Děvčata někdy posluhovala u místního rolnictva a slavný komárovický rodák se o jejich službě vyjadřoval se značnou pochvalou: „Jako jiné tamnější dívky docházejí také některá cikánská děvčata vosoudovská do služby a zaměstnavatelé bývají s nimi spokojeni. Pouze předsudkem je, že by měla služebná děvčata cikánská sklon ke krádeži.“

Ženy, pokud nebyly výdělečně činné, staraly se výhradně o domácnost a chovaly drůbež, ošetřovaly kozu, někdy dokonce i vepřový dobytek. Krmivo sháněly polním a lesním pychem, což Lesný doznával s náznakem určité omluvy a shovívavosti: „Naskytně-li se tu a tam příležitost ke krádeži, nevyhnou se jí, ale také ji nevyhledávají. Dopustí-li se krádeže, činí tak raději dále od Vosoudova.“

Romové pracovali podle vzpomínek pamětníků do chvíle, kdy za odvedenou práci dostali odměnu. Za tu pak šli nakupovat do obchodu v Budči: „Ženy obstarávaly sůl, ocet, koření, cukr, kávu. Muži dbali na nákup lihovin a tabáku.“

Produktivní práci, která byla veskrze jen příležitostná a tedy nestálá, doplňovali obyvatelé romské osady almužnictvím a různými drobnými krádežemi, jejichž předmětem bývaly na polích brambory a jiné zemědělské plodiny, v leších palivové dřevo, ve vzdálenějších vesnicích nejčastěji slepice, někdy šatstvo a jiné věci. V letech 1838–1842 stálo před vrchnostenským soudem v Budči

ském panství. Od Horácka k Podyjí 1935–1936, s. 14–15, 42–44 a 68–71 a znovu in: Polensko 4, 1941, s. 1–7.

⁹ Lesný, V.: *Cikáni v Čechách a na Moravě*. Národopisný věstník československý 11, 1916, s. 214–216. Pokud není výslovně uvedeno jinak, jsou odtud převzaty i následující další citace.

celkem 35 delikventů z Bohusoudova. Opakovaných trestných činů se tehdy dopouštěl Mikuláš Malík, za žebrotu a krádež byla několikrát souzena stará Gertruda Malíková a rovněž i další ženy jako Barbora, Kateřina a Rozálie Ištvánovy nebo Anna, Barbora a Františka Malíkovy.¹⁰ Delikvence stoupala při obecném zhoršení životní situace za první světové války a v letech hospodářských krizí, což odhalují údaje připojené tabulky:¹¹

2. Trestné činy bohusoudovských Romů v letech 1910–1938

Rok	Druh přestupku		
	krádež	potulka a krádež	další přestupky
1910	7	2	2
1911	4	4	–
1912–1913	7	–	7
1914–1915	23	4	3
1920–1925	8	–	–
1929–1933	–	39	–
1934–1938	–	27	–

Na uvedené činnosti se podíleli zejména příslušníci rodin Malíků, u jejichž jmen se v trestních spisech objevovala často formule „pro cizí majetek a osobu nebezpečný(á)“. Patřil mezi ně především Václav (nar. 1870) a dále také Josef (1868), Marie (1847), Tekla (1852), Johana (1878) a Emílie (1891). U jmen příslušníků rodin Ištvánů se takové označení vyskytovalo řídce, nebo vůbec ne.

Romové patřili k sociálně slabým společenským vrstvám a o nejpauperizovanější z nich měly podle domovského a chudinského zákona pečovat příslušné domovské obce. Tato veřejná péče o chudé měla charitativní a náhodilou podobu, kterou navíc limitovaly možnosti komunálních rozpočtů. Podle údajů z roku 1903 zaopatřovala obec Knínice tři zestárlé bohusoudovské Romy v obecním chudobinci a poskytovala peněžitou pomoc jedné nemocné Romce ve výši 6 K a jednomu romskému sirotkovi ve výši 2 K. Po celý život hr. Anny Wallisové (zemřela 1899) dostávaly romské děti z Bohusoudova při koledování na budišovickém zámku vánoční nadílku a konzervy na přípravu štedrovečerní polévky.¹²

Ve společenském a rodinném životě se romská komunita postupně zbavovala reliktního rodového uspořádání. Uznávala např. přirozenou vážnost nejstarších svých příslušníků, Františka Malíka (nar. 1859) či Václava Ištvána (1838), žádný z těchto jedinečných Romů se však nestal typickým vajdou: tato funkce byla už dávno zapomenuta a bohusoudovští Malíci i Ištvánové bez výjimky považovali za hlavu a úředního zástupce své osady knínického starostu.

¹⁰ MZA Brno, F 140, kart. 52, sign. 22.

¹¹ SOkA Jihlava, Obecní úřad Knínice, ič. 26 - Trestní listky. Uvádí L u d v í k, V.: *Příspěvek k historii Cikánů v Bohusoudově u Knínic*. Diplomová práce Pedagogické fakulty UJEP. Brno 1980, s. 37.

¹² Zpráva okresního hejtmánství v Dačicích o „potírání cikánského zlořádu za rok 1903“ – MZA Brno, B 14 st., kart. 7907. Viz rovněž T i r a y, J.: *Dačický okres*, s. 148.

Podobně ustupoval typ širokých vícegeneračních rodin typům rodin nukleárních, ve kterých se starali rodiče, respektive matka nanejvýš o pět nebo šest dětí. S legalizací manželských vztahů a následným ústupem konkubinátů se přitom zvyšoval počet úplných rodin a ubývalo rodin kusých, v nichž chyběl oficiální otec. Manželé spolu žili zpočátku jako druh a družka, postupně však začínali uzavírat řádné, tj. církevní sňatky. Romové se nejraději ženili a vdávali mezi sebou, nebylo však nic neobvyklého vyhledávat manželské partnery i mimo stávající komunitu a ojedinele i v neromském prostředí. Někdejší uzavřenost a izolace tak byla povolna překonávána nejenom ve směru horizontálním, ale i vertikálním. Vedle tradičních příjmení Malík a Ištván se proto objevovala i nová příjmení Kuželka, Růžička nebo Svoboda, ojedinele také příjmení Ambrož, Červák, Holomek, Lagron a Studený.¹³

Obyvatelé osady byli vícejazyční. Mezi sebou komunikovali romsky, velmi dobře však ovládali také řeč okolního obyvatelstva. Lesný na to upozornil následující reprodukcí jednoho svého dialogu: „Antonín Ištván, prohnáný cikán, v jehož žilách as stěží koluje čistá krev cikánská, vyprávěl, že cikán mluví v Čechách česky, v Němcích německy, a cikánsky jen tehdy, chce-li, aby se mu nerozumělo.“ Původní mateřštinu přitom prý udržovali jen starší Romové a děti podle jejich obav některým romským slovům už přestávaly rozumět: „Litují jen, že v mládeži dorůstající vymírají již praví cikáni, neboť děti prý chodí do školy, učí se číst a psát a jsou již jako jiní lidé.“¹⁴

Do dvouřídni obecné školy v Horní Slatině chodilo z Bohusoudova ve školním roce 1934–1935 jedenáct dětí (6 hochů a 5 dívek), které vykazovaly z různých důvodů poměrně vysokou absenci. Rodiče, kteří měli ke vzdělání nikoliv zamítavý, ale spíše lhostejný vztah, brávali své děti často na obchodní cesty a pravidelná návštěva školy tím vzala za své. Děti trpěly ve škole hladem, takže kradly spolužákům svačiny, nebo využívaly polední přestávky k žebrání po vsi, z něhož se pak už zpravidla nevracely zpět do vyučování. Školní docházku však zanedbávaly i pro větší vzdálenost školy od svého bydliště (překonání asi 3 km vyžadovalo takřka hodinovou chůzi) a rovněž i pro nedostatek obuvi a šatstva, který byl tíživou překážkou zvláště v zimě a za nepříznivého počasí. V průměru dosahovaly romské děti dostatečného až nedostatečného prospěchu, přitom však snadno chápaly počty, vynikaly ve výtvarné výchově a byly samostatnější a praktičtější ve fyzické práci. V mravech a v kázni se nijak nelišily od svých spolužáků, s nimiž však nesesedávaly pohromadě v jedné lavici.¹⁵

Všichni bohusoudovští Romové vyznávali římsko-katolické náboženství. Jejich osada byla spolu s Bohusoudovem a Knínicemi přifařena do Budče. Se svým duchovním správcem udržovali však romští farníci kontakt nanejvýš při křtech novorozenců nebo pohřbech svých zemřelých. „Děti jsouce přinucovány

13 Matriky narozených Budeč 1828–1899 – SOBa Třeboň a 1900–1949 – Městský úřad Dačice, matriční oddělení, matrika oddaných Budeč.

14 Viz pozn. 8.

15 MZA Bmo, B 22, kart. 619, čj. 873/35.

k úkonům náboženským, vykonávají je, ale dospělí chodí do kostela zřídka, k zpovědi nikdy. Třebas jsou křtěni, chovají se k víře lhotejně“, konstatoval Lesný. Novorozenci bývali křtěni starobylými jmény a jenom postupně u nich přicházela do obliby v kraji obvyklá a dokonce i módnější jména. Křestní jména se poměrně často opakovala, což bylo spolu s úzkou škálou příjmení jedním z důvodů ke vzniku přezdívek, např. Marie Ištvanová – Mařa Chromá, František Malík – Franta Hluchý, Jan Malík-Zahrada, Anna Malíková-Panuša dále pak Minák, Nová, Zubry aj.¹⁶

Bohusoudovští Romové nenosili zvláštní kroj a nelišili se od ostatního obyvatelstva žádnými specifickými názory, představami nebo zvyklostmi. Oblékali se poměrně slušně a jejich děti nebyvaly otrhané nebo špinavé. „Ani zvláštního názoru nemají, nemají ani zvláštních pověr. Rádi se oddávají bezstarostnému veselí, a proto hoši z okolních vesnic rádi berou dívky cikánské o svých výročních zábavách k tanci“, psal Lesný a naznačoval, že romská komunita žila se svým okolím v obaporné shodě a že neexistovalo rozmezí, které by ji nepřekročitelně oddělovalo od neromských sousedů.

Distance byly uměle vykonstruovány teprve až z rasových teorií, na základě kterých se za nacistické okupace realizovala série různých protiromských opatření.

Prvním z nich se stal přípis protektorátního ministerstva vnitra z roku 1939, který zakázal kočování a současně nařizoval, aby se všechny kočovné a polokočovné rodiny trvale usadily. Správní a bezpečnostní aparát podával pak o průběhu této akce pravidelné zprávy. Podle nich byl např. odebrán kočovnický list Hermíně Malíkové, která pak byla se svými pěti dětmi umístěna v knínickém chudobinci, zatímco v romské bohusoudovské osadě bylo v evidenci 23 mužů, 21 žen, 20 mladistvých a 22 dětí; dvanáct rodin přitom bydlilo v domcích a pět v obytných vozech.¹⁷

Zákaz kočování spolu s následujícími nařízeními byl v podstatě pokračováním protiromské politiky z předcházejícího vývojového období. Teprve po definitivním začlenění úřadů do administrativy okupantů byla zahájena brutální perzekuce Romů v protektorátu po vzoru rasových praktik v říši.

Nejprve byla podle výnosu generálního velitele neuniformované protektorátní policie z roku 1942 sepsána všechna romská populace a rozdělena na dvě části. Do menší z nich patřili tzv. asociální Romové, kteří měli být internováni v cikánských táborech, zřízených pro Čechy v Letech u Písku a pro Moravu v Hodoníně u Kunštátu. Ve větší části sepsané romské populace zůstali ponecháni ti, kdo pracovali a dbali o pořádek ve svém osobním životě: proti nim byl však určen pozdější výnos říšského ministerstva vnitra z konce roku 1942, který přikázal všechny „cikány, cikánské míšence a po cikánsku žijící osoby“ deportovat do cikánského tábora v Auschwitz-Birkenau.

Jak ukazoval dříve provedený soupis, příslušelo do Bohusoudova, respektive do Knínic celkem 67 Romů. V tomto počtu byli však zahrnuti i Jan Malík a Tekla

¹⁶ L u d v í k , V.: c. d. a pozn. 13.

¹⁷ SOkA Jindřichův Hradec, pobočka Dačice, OÚ Dačice, sign. J, složka Policejní věci 1942.

Dufková, kteří mezitím zemřeli, stejně jako Bohuslav a Anděla, Jana, Kristýna a Růžena Malíkovi, žijící ve smíšených manželstvích mimo romskou komunitu. Na druhé straně tato evidence nezapočítávala všechny dětské příslušníky romských rodin. Právě množství přítomných obyvatel bylo tedy poněkud jiné než kolik nadhodnocoval a současně také podhodnocoval uvedený soupis.¹⁸

Bezprostředně po zveřejnění výnosu generálního velitele neuniformované protektorátní policie podepsalo 42 bohusoudovských Romů starších deseti let nahoře zmiňovaný reverz, že budou ihned vzati do policejní preventivní vazby, pokud nedovoleně opustí svá bydliště, budou se vyhýbat práci, nebo se nepostarají, aby členové jejich rodin žili spořádaně a děti posílali pravidelně do školy.

Vazba, která se na jedny Romy vztahovala a druhým se jí zatím jenom hrozilo, se vykonávala prakticky ve dvou táborech nucené koncentrace: do cikánských táborů v Hodoníně a v Auschwitz-Birkenau bylo z Bohusoudova zavlčeno celkem 57 romských mužů, žen a dětí všech věkových kategorií - z nich nejstarší František Malík měl 84 roků, zatímco kojenci Edvardu Ambrožovi ještě nebyly ani celé 3 měsíce.

Do hodonínského tábora bylo odesláno 36 osob (dvacet 4. 8., čtrnáct 5. 8. a dva 26. 8. 1942). Tamní jejich internace netrvala stejně dlouho, neboť kromě tří zemřelých jich bylo 17 propuštěno (sedm 14. 8., šest 28. 8. a čtyři v blíže neurčeném dnu roku 1942) a 16 transportováno do osvětimského tábora (21. 8. 1943). Z propuštěných hodonínských vězňů zůstalo přitom ponecháno na svobodu jenom 10 osob, když zbývajícím sedmi byl jejich nakrátko obnovený svobodný život opět překažen a oni zařazeni tentokrát do osvětimských transportů (pět 7. 3. a dva 7. 5. 1943); tím se však deportační kvóty z bohusoudovské osady nevyčerpaly, neboť ve stejných hromadných transportech odtud nuceně odejelo ještě dalších 21 osob (devět 7. 3. a dvanáct 7. 5. 1943). V osvětimském táboře bylo tedy internováno dohromady 44 vězňů z Bohusoudova, z nichž podle neúplné dokumentace 41 zemřelo a pouze Emílie Ištvánová (nar. 1926) byla odtud prokazatelně přemístěna do koncentračního tábora v Ravensbrücku (15. 4. 1944); u jmen Josefa Ištvána (1926), Boženy Malíkové (1936) a Marie Růžičkové (1926) neuváděly evidenční knihy žádnou poznámku, což u mladistvých vězňů mohlo, ale nemuselo znamenat, že byli přemístěni do koncentračních táborů v Buchenwaldu nebo v Ravensbrücku (2. 8. 1944). To by se však stalo teprve v předvečer likvidace osvětimského tábora, kdy se v jeho písárně přestaly vést evidenční záznamy.¹⁹

Obětmi nucené táborové koncentrace se stali v Hodoníně František Malík (21. 5. 1921–9. 4. 1943), Vlastimila Božena Malíková (7. 7. 1930–8. 2. 1943) a Robert Svoboda (23. 4. 1939–17. 12. 1943) a v Auschwitz-Birkenau Adolf Ištván (6. II. 1880–30. 6. 1943), Bohumil Ištván (27. 12. 1931–?), Václav Ištván (11. 10. 1904–13. 8. 1943), Františka Ištvánová (30. 12. 1906–8. 11. 1943),

¹⁸ SOKA Jihlava, Obecní úřad Knínice, ič. 32 - Seznam cikánů z roku 1942.

¹⁹ Nečas, C.: *Andr' oda taboris*. Vězňové protektorátních cikánských táborů 1942–1943. Brno 1987 a t ý ž: *Aušvicate hi kher báro*. Čeští vězňové cikánského tábora v Osvětimi II - Brzezince. Brno 1992.

Kristýna Ištvánová (19. 6. 1886–20. 3. 1943), Marie Ištvánová (24. 11. 1888–26. 1. 1944), Marie Ištvánová (1898–1. 3. 1944), Marie Ištvánová (28. 3. 1929–30. 3. 1944), Milada Ištvánová (2. 2. 1943–17. 8. 1943), Edvard Kuželka (9. 9. 1920–?), Emílie Kuželková (2. 12. 1931–7. 3. 1944), Františka Kuželková (18. 10. 1887–18. 6. 1943), Růžena Kuželková (14. 5. 1884–24. 5. 1944), Bohumil Malík (20. 5. 1935–6. 2. 1944), František Malík (20. 5. 1935–16. 2. 1944), František Malík (16. 10. 1859–?), František Malík (21. 5. 1921–9. 4. 1943), František Malík (12. 10. 1929–?), František Malík (14. 4. 1932–8. 7. 1944), Jan Malík (5. 2. 1891–?), Jan Malík (22. 1. 1933–2. 4. 1943), Jaroslav Malík (13. 6. 1930–26. 6. 1944), Jaroslav Malík (1. 1. 1941–25. 9. 1943), Josef Malík (3. 8. 1937–20. 9. 1943), Karel Malík (28. 11. 1928–?), Stanislav Malík (23. 4. 1904–31. 10. 1943), Božena Malíková (22. 9. 1911–8. 1. 1944), Božena Malíková (6. 4. 1921–12. 2. 1944), Božena Malíková (1936–22. 2. 1944), Františka Malíková (1884–27. 10. 1943), Františka Malíková (27. 1. 1900–22. 1. 1944), Františka Malíková (10. 10. 1924–13. 7. 1943), Františka Malíková (1935–1. 4. 1944), Hermína Malíková (19. 4. 1909–26. 1. 1944), Jaroslava Malíková (22. 3. 1941–22. 6. 1944), Marie Malíková (24. 4. 1896–?), Marie Malíková (1933–23. 2. 1944), Růžena Malíková (29. 9. 1912–1. 7. 1944), Růžena Malíková (25. 4. 1932–11. 3. 1944), Čeněk Svoboda (5. 3. 1932–2. 4. 1944), Marie Svobodová (12. 6. 1914–7. 4. 1944) a Marie Svobodová (1941-1. 12. 1943).

Jestliže byly více než dvě třetiny romské komunity z Bohusoudova vrženy do zmíněných cikánských táborů a kromě několika jednotlivců tam byly zahubeny, je třeba předpokládat určitý počet bohusoudovských Romů, na něž vražedná táborová koncentrace nedolehla, nebo kteří se jí dovedli ilegálně vyhnout. Je např. známo, že v osadě stále bydlela rodina Františka Malíka a jeho neromské manželky Růženy, stejně jako manželka transportovaného Edvarda Kuželky, která pocházela ze Slavonic a byla neromského původu. S těmi se tam zřejmě zdržovali také propuštění vězňové z Hodonína, pokud nebyli později znovu zařazeni do osvětimských transportů. Podle knínického kronikáře se několika Romům podařilo před deportacemi uniknout a ti se pak s bohusoudovským M. Blechou a budečským F. Malým skrývali v lesích až do konce druhé světové války.²⁰

Poslední zbylí Romové se po osvobození odstěhovali z Bohusoudova do pohraničí, jejich opuštěná obydlí pak chátrala a nakonec musela být zbořena. Na místě zaniklé romské osady byl z podnětu telčské organizace Českého svazu protifašistických bojovníků roku 1985 odhalen prostý pomníček. V obecném povědomí připomíná romskou komunitu rovněž jméno Cikáni, kterým se označuje osamocená skupinka bohusoudovských stavení a jímž se v hovorovém jazyce někdy přezdívali obyvatelům obce Knínice.²¹

Romská osada v Bohusoudově patřila k větším sídlům takového typu na Moravě. Žily v ní rodiny Malíků, Ištvánů a dalších Romů, kteří se zvolna přizpůso-

20 *Cikánská osada „Osoudov“*. Zprávy (MěNV Telč) 1982, č. 5, s. 3.

21 *Nezapomínáme*. Zprávy (MěNV Telč) 1985, č. 3, s. 1 a H o s á k , L., Š r á m e k , J.: *Místní jména*, s. 199.

bovali vesnickému okolí jak svým pracovním zařazením, tak také urovnáváním příbuzenských a rodinných vztahů, jakož i zvyšováním kulturní a vzdělanostní úrovně. Slibný integrační proces byl však přerušen za nacistické okupace, kdy byli bohusoudovští Romové z převážné části vyvražděni v táborech nucené koncentrace a jejich osada po roce 1945 zanikla.

Bohusoudovští Romové transportovaní do Hodonína a Auschwitz-Birkenau

Poř. č.	Jméno a příjmení	Datum, místo narození	Datum příchodu tábor a věz. č.	Datum odchodu vysvětlivka
1.	Edvard AMBROŽ	25. 5. 1942	–	4. 8. 1942 H 3204 28. 8. 1942, p
2.	František AMBROŽ	8. 8. 1941	–	4. 8. 1942 H 3204 28. 8. 1942, p
3.	Anežka AMBROŽOVÁ	8. 11. 1924	–	4. 8. 1942 H 3204 28. 8. 1942, p
4.	Adolf IŠTVÁN	6. 11. 1880	Jihlava	7. 3. 1943 AB 969 30. 6. 1943, z
5.	Bohumil IŠTVÁN	27. 12. 1931	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 7477 ? z
6.	Edvard IŠTVÁN	4. 10. 1919	Rychnov	4. 8. 1942 H 3204 28. 8. 1942, p
7.	Edvard IŠTVÁN	1930	–	5. 8. 1942 H 3370 ? p
8.	Jaroslav IŠTVÁN	1928	–	5. 8. 1942 ? p
9.	Josef IŠTVÁN	20. 6. 1926	Třešť	7. 5. 1943 AB 7476 –
10.	Karel IŠTVÁN	1. 5. 1916	Rychnov	4. 8. 1942 H 3205 ? p
11.	Václav IŠTVÁN	11. 10. 1904	Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 970 13. 8. 1943, z
12.	Antonie IŠTVÁNOVÁ	29. 2. 1912	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3205 ? p
13.	Emilie IŠTVÁNOVÁ	26. 2. 1926	Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1115 15. 4. 1944, R
14.	Františka ŠTVÁNOVÁ	30. 12. 1906	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 8168 8. 11. 1943, z
15.	Kristýna IŠTVÁNOVÁ	19. 6. 1886	Bílkov	4. 8. 1942 H 3206 21. 8. 1942, AB
				22. 8. 1943 AB 9082 20. 3. 1944, z
16.	Marie IŠTVÁNOVÁ	24. 11. 1888	Zblidy	7. 3. 1943 AB 1113 26. 1. 1944, z
17.	Marie IŠTVÁNOVÁ	1898	Knínice	5. 8. 1942 H 3370 21. 8. 1943, AB
				22. 8. 1943 AB 9190 1. 3. 1944, z
18.	Marie IŠTVÁNOVÁ	28. 3. 1929	Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1114 30. 3. 1944, z
19.	Milada IŠTVÁNOVÁ	2. 2. 1943	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 8169 17. 8. 1943, z
20.	Edvard KUŽELKA	9. 9. 1920	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 7505 ? z
21.	Emilie KUŽELKOVÁ	2. 12. 1931	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 8171 7. 3. 1944, z
22.	Františka KUŽELKOVÁ	18. 10. 1887	Újezd	7. 5. 1943 AB 8170 18. 6. 1943, z
23.	Růžena KUŽELKOVÁ	14. 5. 1884	Svitávka	7. 5. 1943 AB 8196 24. 5. 1944, z
24.	Bohumil MALÍK	20. 5. 1935	Tišnov	26. 8. 1942 H 3406 21. 8. 1943, AB
				22. 8. 1943 AB 8474 16. 2. 1944, z
25.	František MALÍK	16. 10. 1859	Znojmo	7. 5. 1943 AB 7479 ? z
26.	František MALÍK	21. 5. 1921	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3185 9. 4. 1943, z
27.	František MALÍK	12. 10. 1929	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3207 14. 8. 1942, p
				7. 3. 1943 AB 971 ? z
28.	František MALÍK	14. 4. 1932	Bohusoudov	26. 8. 1942 H 3406 21. 8. 1943, AB
				22. 8. 1943 AB 8475 8. 7. 1944, z
29.	Jan MALÍK	5. 2. 1891	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 7480 ? z
30.	Jan MALÍK	22. 1. 1933	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3207 14. 8. 1942, p
				7. 3. 1943 AB 972 2. 4. 1943, z
31.	Jaroslav MALÍK	13. 6. 1930	Červený Hrádek	4. 8. 1942 H 3206 21. 8. 1943, AB
				22. 8. 1943 AB 8419 26. 6. 1944, z
32.	Jaroslav MALÍK	1. 1. 1941	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3207 14. 8. 1942, p
				7. 3. 1943 AB 973 25. 9. 1943, z
33.	Josef MALÍK	3. 8. 1937	Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3207 14. 8. 1942, p
				7. 3. 1943 AB 974 20. 9. 1943, z
34.	Karel MALÍK	28. 11. 1928	Radostín	4. 8. 1942 H 3206 21. 8. 1943, AB
				22. 8. 1943 AB 8417 ? z
35.	Stanislav MALÍK	23. 4. 1904	Bohusoudov	7. 5. 1943 AB 7478 31. 10. 1943, z
36.	Božena MALÍKOVÁ	22. 9. 1911	Neslejšovice	4. 8. 1942 H 3207 14. 8. 1942, p

Poř. č.	Jméno a příjmení	Datum, místo narození	Datum příchodu tábor a věz. č.	Datum odchodu vysvětlivka
37.	Božena MALÍKOVÁ	6. 4. 1921 Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1116 4. 8. 1942 H 3208 7. 5. 1943 AB 8175	8. 1. 1944, z 14. 8. 1942, p 12. 2. 1944, z
38.	Božena MALÍKOVÁ	8. 3. 1936 Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1117	–
39.	Božena MALÍKOVÁ	1936 Knínice	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9193	21. 8. 1943, AB 22. 2. 1944, z
40.	Františka MALÍKOVÁ	1884 Počátky	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9196	21. 8. 1943, AB 27. 10. 1943, z
41.	Františka MALÍKOVÁ	27. 1. 1900 Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1272	22. 1. 1944, z
42.	Františka MALÍKOVÁ	10. 10. 1924 Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3209 7. 5. 1943 AB 8172	28. 8. 1942, p 13. 7. 1943, z
43.	Františka MALÍKOVÁ	1935 Bohusoudov	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9194	21. 8. 1942, AB 1. 4. 1944, z
44.	Hermína MALÍKOVÁ	19. 4. 1909 Skalica	7. 3. 1943 AB 1389	26. 1. 1944, z
45.	Jaroslava MALÍKOVÁ	22. 3. 1941 Bohusoudov	4. 8. 1942 H 3209 22. 8. 1943 AB 8173	21. 8. 1942, AB 22. 6. 1944, z
46.	Johana MALÍKOVÁ	10. 8. 1876 Písek	4. 8. 1942 H 3209	28. 8. 1942, p
47.	Marie MALÍKOVÁ	24. 4. 1896 Budějovice	7. 5. 1943 AB 8174	? z
48.	Marie MALÍKOVÁ	1933 Bohusoudov	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9195	21. 8. 1942, AB 23. 2. 1944, z
49.	Růžena MALÍKOVÁ	29. 9. 1912 Bohusoudov	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9191	21. 8. 1943, AB 1. 7. 1944, z
50.	Růžena MALÍKOVÁ	25. 4. 1932 Bohusoudov	5. 8. 1942 H 3371 22. 8. 1943 AB 9192	21. 8. 1943, AB 11. 3. 1944, z
51.	Růžena MALÍKOVÁ	8. 4. 1935 –	4. 8. 1942 H 3207	14. 8. 1942, p
52.	Vlastimila MALÍKOVÁ	7. 7. 1930 –	5. 8. 1942 H 3369	8. 2. 1943, z
53.	Marie RŮŽIČKOVÁ	26. 12. 1926 Bohusoudov	7. 3. 1943 AB 1118	–
54.	Čeněk SVOBODA	5. 3. 1932 Knínice	5. 8. 1942 H 3369 22. 8. 1943 AB 8483	21. 8. 1942, AB 2. 4. 1944, z
55.	Robert SVOBODA	23. 4. 1939 Knínice	5. 8. 1942 H 3369	17. 12. 1943, z
56.	Marie SVOBODOVÁ	12. 6. 1914 Knínice	5. 8. 1942 H 3369 22. 8. 1943 AB 9189	21. 8. 1943, AB 7. 4. 1944, z
57.	Marie SVOBODOVÁ	1941 Knínice	5. 8. 1942 H 3369 22. 8. 1943 AB 9188	21. 8. 1943, AB 1. 12. 1943, z

Zkratky a značky:

- AB Auschwitz-Birkenau ? neznámý nebo nečitelný údaj
H Hodonín – nevyplněný údaj
R Ravensbrück
p propuštěn(a)
z zemřel(a)

Vězňové byli číslováni v Hodoníně po rodínách, v Auschwitz-Birkenau v mužské i v ženské evidenci po jednotlivcích.

DIE BOHUSOUDAUER ROMA (1784–1945)

Die Roma-Siedlung in Bohusoudov gehörte zu den großen Ortschaften dieser Art in Mähren. Hier lebten die Familien der Roma, die sich dem umliegenden Dorfmilieu allmählich anpassten, was Beruf, Verwandtschaft und Familienbeziehungen, als auch Bildungs – und Kulturniveau betrifft. Der vielversprechender Integrationsprozess wurde in der Zeit des Nationalsozialismus unterbrochen, als die Bohusoudauer Roma zum größten Teil in Konzentrationslagern ermordet wurden und ihre Siedlung nach dem Jahre 1945 unterging.